
אחרית דבר

בשנת 1952, בישיבה ה-123 של כנסת ישראל, דיבר ראש הממשלה ושר הביטחון, דוד בן-גוריון, על הנוער בישראל: "הנוער בגיל ארבע-עשרה – שמונה-עשרה זהו העם לעתיד. זהו הגיל בו יש לחנך את הנוער לתפקיד חייו. בין שזה נוער לומד בגמנסיה, בין שזה נוער עובד בבית חרושת, בין שזה נוער רחוב פרוע... אם יתקדמו מהר באימוניהם ובהכשרתם (בגדנ"ע), יהיו אחר כך לאזרחים מועילים וברוכים בארצם".

בקיץ 2016, שישים וארבע שנים אחרי אותו דיון, יצאנו לתצפיות במחנות הקיץ של תנועות הנוער.

בן-גוריון דיבר על הצורך בחינוך של הנוער ובהתוויית מסגרות מחנכות ומאמנות שיובילו לצמיחתם של אזרחים מועילים וברוכים בארצם. כיום, כך למדנו, לצד המטרות החברתיות שהן ליבת העשייה בתנועות הנוער, כגון החינוך לקיום חברה דמוקרטית וליברלית והחינוך למעורבות חברתית, חרוטות על דגלן של התנועות מטרות נוספות, בין אלה המימוש האישי והחברתי של הפרט.

בשיחת הסיכום של המחקר, בה נטלו חלק צוות החוקרים והתצפיתנים, עלתה המסקנה המרכזית כי המחנה הוא אירוע גדול של ODT (Out Door Training) לפיתוח מיומנויות חיים, בו הילדים ובני הנוער מתנסים באופן מעשי במיומנויות אלה. ההתייחסות למחנה כ'עולם מקביל' העלתה את כותרת הספר: "החינוך בתנועת הנוער כהכנה לחיים".

בשנים האחרונות מתקיים שיח חינוכי פורה, ולעתים סוער, על אלטרנטיבות חינוכיות לחינוך הפורמלי המסורתי. שיטות חינוך חדשות צצות ועולות באופן תדיר. על אף שתפקידו הרשמי של בית הספר הוא הקניית ידע, בתי ספר והורים רבים עסוקים בשאלות מהותיות כמו מהו תפקידו העכשווי של בית הספר, מהם הערכים והמיומנויות שבית הספר רוצה להנחיל, ובעיקר באיזו דרך לעשות זאת. אלה מקיימים שיח, ובתנועות הנוער הדברים פשוט קורים. בתנועות הנוער מתחנכים ילדים ונוער לגלות אחריות אישית, מעורבות ויוזמה, לפתח תקשורת בין אישית, סקרנות ולמידה, להתמודד עם אתגרים וקשיים, לפתח חשיבה ביקורתית ועצמאית, זאת לצד מיומנויות אישיות וחברתיות נוספות.

את עוצמת החוויה בתנועת הנוער ניתן לזהות בניצוץ שבעיני המדריכים ובחיוכי החניכים. אין זה דבר מובן מאליו לילדים בעידן הנוכחי לצאת ממעגל הנוחות שלהם ולבחור לחיות מספר ימים בתנאי שטח במסגרת מחנה, או להתמיד בפעילות מאתגרת שבוע אחר שבוע במסגרת הסניפים והשבטים.

בכל השיחות שערכנו עם חניכים ומדריכים יכולנו לחוש את ההנאה וההזדהות עם המסגרת, את הרצון להיות חלק ואת הערך העצום אותו מקבלים החניכים מהפעילות החינוכית התנועתית. אין זה מקרי שחניכים ומדריכים אשר חוזרים מהמחנות מתארים פער גדול בין החוויה שחוו במחנה לבין הריקנות שהם חשים לאחר מכן. החניכים והמדריכים מתקשים להסביר להוריהם את עצמת החוויה במחנה, ולעתים נדמה כי הם נושאים איתם חוויה משמעותית שהיא בגדר פלא, משהו שיש בו קסם. ריבוי החוויות, עוצמתן וההשלכות שלהן על אישיותו של החניך, על הרגשתו ועל אופיו, כל אלה הם במידה רבה מה שמחבר אותו לתנועת הנוער, מה שמשאיר אותו שם ומה שגורם לו לבחור שוב ושוב להצטרף לפעילות התנועתית. מכאן כוחה של תנועת הנוער, ואולי, בפשטות, זוהי נשמתה.